

נדרים נה

משה שווערד

1. תפארת ישראל / יכין/ על מסכת נדרים פרק ז משנה ב
[ז] אבל בנודר מן הדגן אסור בכל - והא דנקט ברישא רק פול, לרבותא נקטיה, דאע"ג דבנדר מירק נמי נכלל פול לח על כל פנים כלעיל מ"א:

2. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף נה עמוד א
תני' אסור בפול המצרי יבש. דדגן כל מיני דמידגן משמע שעושין ממנו כרי והנודר מן הדגן אסור בכל מיני קטניות שעושין מהם כרי:

3. חדושי הריטב"א מסכת נדרים דף נה עמוד א
וחכמים אומרים אינו אסור אלא בחמשת המינים. דלא קרו אינשי דגן אלא להא אי נמי דמסתמא האי גברא בנדרים ללשון תורה איכין:

4. חדושי הרשב"א על מסכת נדרים דף נה/א
גמרא למימרא דדגן כל דמידגן משמע מתיב רב יוסף וכפרוך הדבר כו'. וא"ת ומאי קושיא דהא ר"מ לא פליג בדגן דאורייתא דלכ"ע אינו אלא ה' המינים. וי"ל דהא קרא לא בלשון תורה משתעי אלא בלשון עם הארץ, ובלשון שהיו מביאי המעשרות מדברים:

5. הר"ן מסכת נדרים דף נה עמוד א
וכפרוך הדבר - מקרא הוא בדברי הימים דבימי חזקיה לא היו זריזין להפריש תרומות ומעשרות עמד חזקיה ותקן שיביאו אותם בית ה' וכתוב וכפרוך הדבר שנתחזקה וגברה תקנתו של חזקיה.
הרבו בני ישראל וגו' ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע מאי וכל **תבואת השדה** - דהא כל דמידגן הוה בכלל דגן ואם כן כל תבואת השדה בכלל.

6. רש"י מסכת נדרים דף נה עמוד א
וכפרוך הדבר - כלומר קיבלו עליהם תקנתא של חזקיהו לעשר הכל כדכתיב הרבו בני ישראל וגו' אי אמרת בשלמא דדגן לא משמע אלא מחמשת מינין היינו דאתא קרא למימר הרבו בני ישראל דאפי' דבר שלא נתחייב במעשר מן התורה כגון שאר מיני דמידגני היו מעשרים כדי להחזיק בתקנה אלא אי אמרת דגן כל מיני דמידגן משמע מאי וכפרוך הדבר הרבו כלומר מה הוסיפו על מה שכתוב בתורה.

- **מרומי שדה מסכת נדרים דף נה עמוד א**
מתיב רב יוסף וכפרוך הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וכל תבואת שדה לרוב וגו', ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע מאי כפרוך הדבר כו'. הנה לפי' המפרש יש חילוק בחיוב תרומות ומעשרות מה"ת בין מיני קטניות לפירות האילן, דלא כשי' רש"י ותוס' ודלא כשיטת הגאונים והרמב"ם ז"ל. וכפי' המפרש כתב הריב"ן שלהי מס' מכות. אבל לפי' הר"ן ותוס' אינו כן, והקושיא היא משום דדברי הימים הולך אחר לשון בני אדם, ועי' מש"כ בהע"ש פ' נשא סי' קכ"א אות ג' פי' לדעת הרמב"ם ז"ל:

- **חתם סופר מסכת נדרים דף נה עמוד א**
כפרוך הדבר הרבו, פי' רש"י דק' היא מהרבו משמע שהרבו על דין תורה, הוה ס"ל לרש"י דלר"מ דגן דכתיב באורייתא נמי כל מינים משמע וחייב בתרומה מן התורה כל מילי דמידגן ומש"ה פריך א"כ מאי הרבו הרי מן התורה חייבים ומשני אביי לאתויי פירות וירק פי' הרבה מרבה פירות וירק ולא אתבואות השדה דוקא קאי ומש"ה לא הדר פריך רב יוסף הא תבואה ה'

מינים היא, כדפריך רב יוסף לקמן, משום דהכא לא אתבואה דקרא קאי אלא אהרבו. והוה ס"ד השתא דר"מ ורבנן פליגי מהיפוך להיפוך דלרבנן דגן ה' מינים ותבואה כל מילי ולר"מ דגן כל מילי ותבואה ה' מינים, עד דאתי ר' יוחנן וחידש לן דבתבואה לא פליגי ומודו רבנן דה' מינים וכיון דדגן ותבואה תרווייהו ה' מינים משמע א"כ קשה מתבואת השדה דקרא לכן המתין רב יוסף להקשות עד לקמן, **אמנם לכל המפרשים נ"ל דוחק לפרש כן דלר"מ יהיה כל מילי דמידגן חייב במעשרות מן התורה אע"כ דגן שבתורה כ"ע לא פליגי דה' מינים הוא כמ"ש הרשב"א ולא פליגי רק בלשון ב"א** וש"ס פריך מקרא דד"ה דמשתעי בתקנתא דחזקיה וסיעתו שהוא בלשון ב"א כמ"ש הרשב"א, א"כ לק"מ מהרבו דודאי הרבו על דין תורה דמדאורייתא לא חייבי אלא חמשה מינים והם הביאו כל מילי דמידגן אלא הקושיא היא מסיפא דקרא כל תבואות השדה, ואהא משני אביי פירות וירקות, והו"מ רב יוסף להקשות מיד הא לר"מ תבואה ה' מינים היא אלא שהמתין מסדר הש"ס וסידר קושית רב יוסף אדר' יוחנן דקשיא לכ"ע עיין רשב"א וק"ל, ומדברי ר"ש ריש מס' מעשרות משמע כפי' רש"י דשמעתין ע"ש:

• **רמב"ם יד החזקה הלכות תרומות פרק ב**

(א) **כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה** ומצוה עשה להפריש ממנו ראשית לכהן שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף **כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות:**

• **שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א**

לאיתויי פירות האילן והירק. **פירות האילן דלאו משבעת המינים וירק דמדאורייתא לאו בני עשורי נינהו** והיינו דכתיב וכפרוך הדבר וכל תבואת השדה ולעולם דגן כל דמידגן משמע ופול המצרי יבש לאו בכלל ירק. הרי"ף ז"ל.

• **רמב"ן על דברים פרק יד פסוק כב**

אחר כך (פסוק כג) הזכיר **המינים המחוייבים להתעשר**, מעשר **דגנך ותירשך ויצהרך** - וכן יזכיר בכל מקום (לעיל יב יז) לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך וגו', וכן אמר בפרשת מתנות כהונה (במדבר יח יב) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה', **כי אלו בלבד הם החייבים בתרומה ובמעשרות מן התורה** וכן מה שאמר הכתוב (ויקרא כז ל) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא, לא יצוה שיעשר כל זרע הארץ וכל פרי העץ, אבל טעמו כל אשר תעשר מזרע הארץ שהוא דגן ומפרי העץ שהוא תירוש ויצהר יהיה לה' וכלשון הזה כתב רש"י (שם), מזרע הארץ דגן, ופרי העץ תירוש ויצהר ויקצר הכתוב שם, כי איננו מקום המצוה לחייב שיעשר, אבל הוא מצוה שיהיה המעשר קדש לה' עד שיפדה בתוספת חומש, **אבל המצוה בתרומות ומעשרות בכל מקום הן דגן תירוש ויצהר:**

ופירוש דגן בלשון הקדש, חמשת המינין הידועין בתבואה, ופירוש תירוש, היין החדש אשר ישיקו היקבים, ויצהר, השמן אשר בהן ואין מין אחר בכל הזרעין ובכל פירות האילן חייבין מן התורה כלל לא בתרומות ולא במעשרות, ויש ברייתות שנויות בתורת כהנים (בחקותי פרק יב ט) ובספרי (ראה קה) לאסמכתות והן מוטעות אבל הדבר המתבאר בגמרא מן התלמוד הבבלי (ברכות לו) והירושלמי (חלה פ"ד ה"ד) ופשוטו של מקרא כך הוא, שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר ותהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי המחברים (ע"י רמב"ם הלכות תרומות פ"ב ה"א):

7. **שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א**

הא דתניא הנודר מן התבואה אין אסור אלא מחמשת המינין ואקשינן פשיטא ופרקינן מהו דתימא תבואה כל מילי משמע. קשיא לי מאי קא מתרץ ליה אדרבה היא גופה היא דקשיא לן מאי קא משמע לן פשיטא. וי"ל דלישנא קיטא היא והכי קאמר מהו דתימא כיון דתבואה מתרגמינן עללתא ועללתא כל מילי משמע קא משמע לן דלשון תבואה ממש לא משמע אלא חמשת המינין ודבר הלמד מעניינו הוא דמשום הכי אייתי הכא היא דרבא דבעא מיניה מרב יוסף. הרשב"א ז"ל.

8. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א

מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש וכל תבואת שדה ומעשר הכל לרוב הביאו. פירוש פסוק הוא בדברי הימים גבי חזקיהו ולעיל מהאי קרא כתיב ויאמר לעם וליושבי ירושלם לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורתך ובהלויים דהאי קרא כתיב וכפרוץ הדבר אלמא דיש בכלל וכל תבואת השדה יותר מחמשת המינין.

9. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א

תבואה לחוד. דמשמע המיוחדת שבתבואה אבל תבואת השדה משמע כל מילי דאי תבואה לחוד משמע כל מילי אם כן לישתוק מהשדה. הרא"ם ז"ל.

10. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף נה עמוד א

דעללתא כל מילי משמע. שם דעללתא משמע כל דבר מעולה ומשובח:

שכר בתים ושכר בהמות. כיון דפחתי שלפעמים נשכרים בזול:

כיון דלא ידיע פחתייהו. אין ניכר בהם פחיתות השכר:

11. תוספות מסכת נדרים דף נה עמוד א

או דלמא כיון דלא ידיע פחתייהו - פ' שפוחתינ מעט מעט ולזמן מרובה ה"ל [מידן] דמשבח ואיקרי שפיר עללתא.

12. שערים מצויינים בהלכה

מאחר דלא צריך לן אמאי שלח לן איקפד רב יוסף. נראה דההקפדה היה, משום דבתחלה שלח ושאל סתם עללתא היכי מיקריא ולא יותר, ולאחר שהשיב לו, אמר הא לא קא מיבעיא לו כו', ולכן היה נראה לרב יוסף דהוא שלח לו לבחננו, דאם שלח לו השאלה כדי

שיברר לן, א"כ מתחלה היה לו לברר את שאלתו, דשאלת חכם חצי תשובה, ומפני שלא עשה כן לכן חשב עליו מה שחשב ואיקפד, ועי' ברש"י להלן (ד"ה לא תיתב).

13. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א

במעלי יומא דכפורי. שאין יום הכפורים מכפר דברים שבין אדם לחברו אלא אם כן יבקש ממנו מחילה וירצהו.

14. הר"ן מסכת נדרים דף נה עמוד א

הדין מזגא דמי למזגא דבריה דרב יוסף בר חמא - דמזיג על חד תלתא מיא דרבא הוא דאמר כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא.

15. דבר יעקב מסכת נדרים דף נה עמוד א

ג] ר"ן ד"ה הדין מזגא דמי למזגא דבריה דרב יוסף בר חמא - דמזיג על חד תלתא מיא דרבא הוא דאמר כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא - התוס' [סנה' יד: ד"ה אל] כתבו שרבא אהב יין חלש ולכן היה מוזג חד תלתא אבל סתם בני אדם אוהבים יין חזק, ולכן מוזגים חד לתרי.

כתב הנ"י [ב"ב צו ב] בשם הריטב"א שביינות שלנו אין הולכים אחר שיעור המזיגה של רבא אלא כפי המנהג, ומה שנחשב אצל בני אדם יין הוי יין. וכן פוסק השו"ע [או"ח סימן רד - ה] דיינות שלנו אינם חזקים ואם יתן בהם ג' חלקים מים אין להם טעם יין, ומשערים בשיעור שמוזגים יין באותו מקום. ומבואר בדברי השו"ע שיינות שלנו אם מזג בהן ג' מדות מים אינו נחשב ליינ. ודעת הרמ"א שאפשר להוסיף ליינ עד ה' חלקים מים כנגד היין, ואם היין נעשה אחד לששה כנגד המים אז היין בטל במים.

הכף החיים [סימן רד - לב] **מביא דהעולת תמיד כתב שלפי דעת השו"ע כיון שהיינות שלנו רפויים מאוד לכן אין למזוג כלל את היינות במים.** אבל הפמ"ג [אשל אברהם סקט"ז] כתב שאם המים רוב אינו יין, משמע שאם נתן מים מדה כנגד מדה לייין, הוי יין.

16. הר"ן מסכת נדרים דף נה עמוד א
מאי דכתיב וממדבר מתנה - [1] **נתכוון רב יוסף להזהיר רבא שיהא שפל רוח ביותר.**

17. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א
אמר ליה לא תתיב על כרעך עד דאמרת לי טעמא דהאי מילתא. [2] **ורב יוסף היה יודע מדרש הפסוקים וידע נמי שרבא ידעם אבל לפי שנתפייס דעתו ממנו ממה שהשפיל עצמו נגדו עתה שבא ממקומו לשמשו אמר לו כן. רי"ן**

18. שפת אמת מסכת יומא דף פז עמוד ב
בגמ' איקפד ר"ח אזיל רב לגבי כו' הא דהקפיד ר"ח אע"ג שלא הי' מחויב לחזור בשבילו, אך לפי שהחזיר לאחרים החזיר ועבורו לא החזיר הוי בזיון, **א"נ אף שלא הי' כדין מה שהקפיד אזיל רב לפייסו, דהא משמע דביוה"כ איכא קפידא שיתפייס א' עם חבירו ואין נפקותא אם הצדק עמו במה שמקפיד עליו או לא מ"מ צריכין להתפייס:**

19. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א
שם א"ל הב לי דאמזיג ליה. **נראה לי בס"ד רצה לפייסו במזיגת היין במים, להורות כי הוא לא חטא לו ורק בא לפייסו בשביל כבוד תורה שלמד ממנו, והתורה נמשלה למים ונמשלה לייין לכך פייסו במזיגת היין במים. גם נראה לי רמז במזיגת היין במים, כמו שהיין שהוא בחינת גבורה ודין יתמתק במים שהוא חסד, כך הוא ראוי שיתמתק כעסו הבא מצד גבורה וימחול לו. ולכן אחר כך כשהכירו רב יוסף א"ל לא תתיב אכרעיך עד דמפרשת לי להני קראי, כדי שיתמתק כעסי במים של התורה שאתה מפרש להני קראי לי לצרכי:**

ועוד נראה לי בס"ד הטעם שרצה רבא למזוג לו היין תחלה קודם שיכירו, כדי לידע אם ר' יוסף עודנו בכעס עמו, או אם כבר מחל לו ושב לבו עמו באהבה כבראשונה, לכן אמר אם ירגיש רב יוסף במזיגה זו שהיא שלי, ודאי הוא זוכר אותי בלבבו, ולכן הרגיש במעשה ידי בהרגשה זו שהיא דקה מן הדקה, ואם לא שב לבו עמי כבראשונה אינו זוכר אותי בלבבו, ולכן ודאי לא ירגיש במעשה ידי שזו הרגשה דקה מן הדקה, וכן היה שבאמת רב יוסף לא שכח את רבא ועודנו חקוק בלבבו ולכן הרגיש במזיגתו:

20. ספר בניהו בן יהודע על עירובין דף נד/א
שם לא תתיב אכרעיך עד דמפרשת וכו'. **הא דאמר לו לא תתיב אכרעיך, נראה לי בס"ד כי לימוד החכמים בבית המדרש הוא שני חלקות, הא' הוא לימוד הגרסא, והב' לימוד העיון, וכתבתי במקום אחר דלימוד העיון והסברא נקרא ידים. מפני שבזה הלימוד נושאים ונותנים ונלחמין במלחמתה של תורה, אך לימוד הגרסא נקרא רגלים, כי הרגלים הם העמודים שמעמידים את הגוף, כן הגרסא בה יהיה עמידתה של תורה וקיומה אצל האדם דהכל צריכין למרי חטייא, ואם לא ילמוד תחלה הגרסא לא יוכל ללימוד העיון והסברא, ודוגמא לזה נקרא הממון גם כן בשם רגלים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל על הפסוק [דברים י"א ו'] ואת כל היקום אשר ברגליהם, זה ממנו של אדם שמעמידו על רגליו. ובה פרשתי בס"ד הטעם שזרכן של חכמים לומר על הטועה בדברי תורה לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, פירוש שאין לו השגה וידיעה לא בלימוד העיון והסברא המכונה בשם ידים, ולא בלימוד הגרסא המכונה בשם רגלים. והנה ידוע דרב יוסף היה חכם גדול ובקי הרבה בלימוד הגרסא, כמו שכתוב בגמרא רב יוסף סיני, ולכן כל הצריך ללימוד הגרסא יבא ללימוד ממנו, ובה הלימוד היה עסקו עם התלמידים שלו, ולכן א"ל לא תתיב אכרעיך עד דמפרשת, רצונו לומר לא תשב לפני ללימוד הגרסא המכונה בשם רגלים, מפני דכל הבא לישב לפני רב יוסף ללימוד הוא בא ללימוד בלימוד זה של הגרסא המכונה בשם רגלים. אי נמי רמו לו שהוא תלמידו שנחשב כמו בנו שהוא כרעא דאבוהי, כי כל בן נקרא כרעא דאבוהי:**

21. ספר בניהו בן יהוידע על עירובין דף נד/א

שם עד דמפרשת לי להני קראי. י"ל תיבת לי נראה יתר. ונראה לי בס"ד כי רב יוסף היה עניו מאד וכנזכר בגמרא ולכן נתחרט על אשר הקפיד על רבא, ונחשבה בעיניו הקפדתו לגסות הרוח ח"ו, ולכן א"ל עד דמפרשת לי להני קראי, דהיינו שתפרש בהם דרוש הנדרש על ענוה הצריך לי ללמוד ממנו ענוה, והיינו לי לצרכי ולתועלת, וכן עשה רבא בדרשתו הכתוב הזה על ענוה ושפלות שצריכה להיות לרב המלמד תורה לתלמידים. ושוב ראיתי לרש"י ור"ן בנדרים שכתבו להפך, לפי שראה את רבא הגיס לבו, שאל לו על מקרא שהוא נדרש על ענוה כדי להשפיל דעתו עיין שם. והנה לדברי רש"י ור"ן ז"ל יש ליישב תיבת לי, דלעולם רוצה ר"י שידרוש הכתוב על ענוה לתועלת רבא שילמוד להיות שפל רוח ביותר, אך להיות כי רב יוסף עניו לא א"ל עד דמפרשת לך שהוא רצונו לומר לצרכך ולתועלתך, אלא אמר להפך עד דמפרשת לי כאלו הוא הצריך ללמוד זה של ענוה, כי כן דרך הענוים לדבר כן בדברי ענוה. וכדאי גוונא מצינו לרבינו הקדוש שאמר לר"ש בן חלפתא מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל, והוא היתה כונתו לומר מדוע לא הקבלת פני, ורק דיבר בלשון ענוה להפוך הדברים על עצמו:

22. רש"י מסכת נדרים דף נה עמוד א ד"ה כמדבר שהוא

כמדבר שהוא מופקר לכל – [1] מלמד תורה בחנם לכל.

23. תוספות מסכת נדרים דף נה עמוד א

שיהא מופקר לכל – [2] שיהיה מלמד תורה לכל.

24. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד א

וכיון שנתנה לו תורה במתנה נחלו א-ל. כלומר שיזכה בזכות התורה לנחול שני עולמות העולם הזה והעולם הבא. הרי"ף ז"ל.

25. קרן אורה מסכת נדרים דף נה עמוד א

גמ' מ"ד ומדבר מתנה כו'. בא ללמדנו גודל עון הגסות. ואיך צריך להזהר ממנה. כי המדה הזאת תגדיל לעשות למשול גם באדם המעולה בתכלית המעלה כמו זה שניתנה לו התורה במתנה. ונחלו א-ל ועלה לגדולה. כי לשלם כזה נאה הגדולה. כי ה' הוא נחלתו. עכ"ז מתוך הגדולה והמעלה תשלוט בו יותר הגסות ורמות רוח ויורידנו עד למטה לארץ. וכמו שאמרו. ולא עוד. וזה שאמר התנא (אבות פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח. ולמה הזהיר בזה יותר מכל המדות המגונות. והוא כנ"ל, דמכל המדות הרעות אפשר לצאת מהן חפשי על ידי קניית המעלה והשלימות. אבל מדת הגסות כל עוד שתגדיל לעלות במעלות תתגבר גם היא. על כן לעומת טבע וחוק האדם השלם לעלות מעלה מעלה בכל עת בקניית השלימות. כמו כן צריך להגביר מדת השפלות, ואין להשפלות שיעור כמו שאין לקנין השלימות שיעור.

ולזה אמרו ז"ל כי מדת הענוה עולה על כולנה. כמו שאמרו ז"ל (שהש"ר א' ט') מה שעשתה חכמה כו'. עשתה ענוה עקב כו'. כי המדה הטובה הזאת צריך שישליטנה השלם על כל המדות הטובות. כי בלעדה אין הכל בחיזוק. כי בגובה לב מעט יאבד הכל ח"ו. על כן צריכה המדה הזאת והירות יותר גדולה מכל המדות, ולשקול במאוזני הדעה וההשכל, לבל ידמה לך כי כבר הגעת למדה זו. ובאמת היא איננה אתך כי דקה מן הדקה היא מאוד. וחז"ל בסוטה (ה' ע"א) שיערו במשקל שמינית שבשמינית. ויש לכוין כי מדת הענוה היא המדה השמינית ממדות הטובות. ושמינית ממנה ניתן רשות לעטרה כי סאסא לשיבולתא. אבל מי תיכן את רוחו לצמצם במשקל הזה. וכן אמר ר"נ בר יצחק (שם) לא מינה ולא מקצתה.

26. אגרא זכלה במדבר פרשת חקת

באר חפרוה שרים וכו'. שמעתי פירוש הפסוק ברמז מכבוד אדמו"ר הרב הק' מוהרי"צ זצוק"ל מ"כ בק"ק לובלין, שהוא הרמז על לומדי תורה ועל התמכין דאורייתא, וזה שיעור הכתוב, באר היא התורה [זוה"ק ח"ב קי"ד ע"ב]. חפרוה שרים היינו שרי התורה חופרין אותה בעצמם לחפש בגניזה, כרוה ר"ל אבל קונין אותה נדיבי העם היינו הנדיבים הגם שאינם בעלי תורה קונים אותה בממונם שמחזיקין התלמידי חכמים, כרוה לשון מכירה שכן במדינת הים קורין למכירה כירה [ר"ה כו א], ונמצא הם ב' מדריגות בתורה, או מחוקק היינו החוקקים בעצמם, או במשענותם הם המשענים שעושין משענות לתלמידי חכמים בעלי התורה, ויהיו אגודים אלה באלה ואחוזים אלה באלה, עד כאן שמעתי בשם כבוד אדמו"ר הנ"ל.

וסיום הפסוק וממדבר מתנה נ"ל לפי"ז דפירושו הוא דקאי על במשענותם, ר"ל המחזיקים לומדי התורה הללו צריכין לעשות שיהיו באופן ממדבר מתנה, שלא ידמה בעיניהם שהם הם גדלה מעלתם על שמחזיקים התלמידי חכמים ויהיו רוצים שיחזיק להם התלמיד חכם טובה על זה וישא להם פנים, רק ידמה להם שהמתנה הזאת שלקח מהם התלמיד חכם הוא כאלו זכה מהמדבר ממקום הפקר, לבל יחזיק להם טובה ולבל ישא להם פנים. וגם על המחוקק היינו התלמיד חכם בעצמו קאי ממדבר מתנה, שישים את עצמו הפקר כמדבר כמו שדרשו רז"ל [עירובין נד א], וגם לא יחזיק טובה לעצמו שבכוחו סיגל את התורה, רק התורה היא מתנת הש"י לו ממדבר סיני, ואם כן על שניהם קאי ממדבר מתנה, והבן.

27. חתם סופר מסכת נדרים דף נה עמוד א

כיון שנתנה לו במתנה נחלו א-ל, נ"ל דמה שניתן לו במתנה פי' שע"י התלמידים שהוא לומד עמהם ומפקיר עצמו כמדבר עי"ז זוכה להבין ולהשיג יותר מכת שכלו, שהקב"ה נותן לו מתנה ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין כמתגבר אך אפשר שישגיג היום וישכח מחר כמתנה ע"מ להחזיר ע"כ אמר נחלו א-ל שנותנים לו בירושה שאין לה הפסק והיינו כנהר שאינו פוסק:

28. ספר ישמח משה - פרשת במדבר דף מ/א

וידבר ה' אל משה במדבר סיני (במדבר א א). במדרש (במ"ר) זה שאמר הכתוב (משלי ב ו) כי ה' יתן חכמה מפיו וגו'. וי"ל על פי מה שדרשו (נדרים דף נ"ה ע"א) ממדבר מתנה (במדבר כא יח), מה מדבר הפקר וכו'. דהיינו שהפקירו הש"ת, שיהיה כפי הכרעת חכמים שבדור, והבן:

29. דף על הדף מסכת נדרים דף נה עמוד א

בגמ': כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה. הישמח ישראל בפרשת במדבר כותב, שיתבאר דבר זה על פי דברי הר"ן בנדרים (דף ל' ע"א) שכיון שהאשה מסכימה לקידושי האישי, בזה היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל זוכה בה ומכניסה לרשותו, כן הדבר בקבלת התורה, צריך האדם להסיר מעצמו ולסלק מרשותו כל מיני פניות וכוונות זרות ולבטל את יישותו לגמרי, הפקר כמדבר, רק אז הוא יכול להתקרב אל התורה הקדושה שתהיה לו "מתנה", שהתורה תקדש אותו וישגיג פנימיותה באמת לאמיתה. ע"כ.

30. נתיבות שלום

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, מעתה עליכם לעשות האתערותא דלתתא מצדכם כדי להכנס בכרית לבחי' אירוסין. שענינו ע"ד שכתב הר"ן בנדרים (ל.) שחלק הקידושין מצד המתקדשת הוא בזה שהיא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו. והיינו שמצד המתקדשת נדרשת התבטלות גמורה ומושלמת בביטול דעתה ורצונה ועד כי משויא נפשה כדבר של הפקר שהוא ביטול גמור. וכך גם קודם קבה"ת האתערותא דלתתא שהיה על ישראל לעשות כדי לבא לבחי' אירוסין ונשואין, הוא ע"י התבטלות גמורה של כל מהותם ומציאותם להשי"ת.

31. דף על הדף מסכת נדרים דף נה עמוד א

בגמ': כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה וכו'. וכ"כ הרמב"ם פ"ג מת"ת ה"ט שענוה הוא תנאי בקנין התורה, שא"א לקנות תורה בלי ענוה. וצ"ב הטעם בזה, ועוד במה

נתייחדה מדת הענוה יותר משאר מדות. וי"ל שא"א ללמוד תורה לבד אלא הקדוש ברוך הוא מלמדו, וכמו שמברכים המלמד תורה לעמו ישראל, וע"ע במדרש רבה פ' משפטים שגוי הלומד תורה אינו מבין כמש"כ ומשפטים כל ידעום. ובחובת הלבבות בשער הבטחון מבואר שה' משגיח רק על מי שבוטח בו, וא"כ בעל גאווה שכל מחשבותיו הם כמה שהוא אדם גדול ומבין הכל, ה' אינו משגיח עליו וגם אינו מלמדו, משא"כ מי שיש לו מדת הבטחון ומבין שאין לו כלום בזכות עצמו ומכיר שכל מה שהוא יודע ומבין הוא מתנת שמים, וגם בלימודו מבין כן, הרי בוטח בה' וה' משגיח עליו וגם מלמדו. (קובץ קול התורה, קובץ מ"ח ע' נח - ט)

32. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"כ כל גיא ינשא כו'. כתב הר"ן כזה"ל, ולענין הלכה בעיין דרכא לא איפשיטא, הלכך לא גבי משכר בתים ושכר ספינות דיד בעל השטר על התחונה כו'. איתא במס' מנחות (קט.) שאני לוקח, דיד בעל השטר על התחונה, ופרש"י כגון האי לוקח שבא בשטר מכירה ידו על התחונה דהוי מוציא מחבירו עליו הראיה, שהמוכר מוחזק בבתיים, הלכך ראיה על הלוקח. וכ"כ הרמב"ם (מלוה ולוה פכ"ז הט"ז) דיד בעל השטר על התחונה מפני שהוא המוציא מחבירו, ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק, ועי' בשו"ע (חור"מ סי' מב ס"ה וס"ט).

33. דבר יעקב מסכת נדרים דף נה עמוד ב

[ר"ן ד"ה תוספתא וכו' אבל הנודר מן המזון אינו אסור אלא מה' מינין - וכן פסקו הטור והשו"ע] יו"ד סימן ריז - יט] שהנודר מהמזון אינו אסור אלא בה' מינים. ומקשה רע"א [בגליון השו"ע הובא בשלמי נדרים] דבשו"ע [או"ח סימן רח] נפסק שגם על האורז מברך בורא מיני מזונות, וא"כ הנודר מן המזון יהיה אסור גם באורז. וכן מקשים הצ"ח [ברכות לז א] והנשמת אדם [כלל נח - ב].

34. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף נה עמוד ב

והא קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ וכו' והא לא קשיא דאמרין בעירובין פרק בכל מערבין ונתת הכסף בבקר ובעאן וביין ושכר וגו' מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע וכו' אלמא בהמות מיקרו גידולי קרקע דילמא שאין לשון התלמוד רגיל לפרשו הכל בענין אחד אבל הכא אלישנא בעלמא מקשינן דהא דאסרינן ליה בגדיים וטלאים כשאר גידולי קרקע דמיקרו גידולי קרקע והא דלא מברכין עליהו בורא פרי האדמה דלא מיקרו גידולי קרקע אבל אם התלמוד פירשה כעין הפרט שלו בלשון גידולי קרקע אין להפקיד אם לא הוה לשונם. ובקידושין פרק קמא גבי הענקה ובבבא מציעא פרק הפועלים גבי דישה ובסוכה פרק ראשון בחג הסוכות דומיא דחג אף על פי ששון הלשונות ולא שון פירושים אין להפקיד אי אפקיה תנא בהאי לישנא כיון דאי נמי אפקיה בלישנא אחרינא הוה אתי ליה שפיר. עד כאן.

35. תוספות מסכת נדרים דף נה עמוד ב

מותר להתכסות בגיזי צמר - [1] שלא נתכוון זה אלא לבגד ארוג.

36. הר"ן מסכת נדרים דף נה עמוד ב

מותר להתכסות בגיזי צמר - [2] שאינו במשמע [אלא] לבישה.

37. דבר יעקב מסכת נדרים דף נה עמוד ב

ג] טען והזיע והיה ריחו קשה אמר קונם צמר ופשתים עולה עלי מותר להתכסות ואסור להפשיל לאחוריו - רע"א מקשה למה לא קתני שמותר ללבוש שהוי רבותא טפי. הרש"ש מתרץ דמותר להתכסות היינו מותר ללבוש, וכן מצינו רבות בלשון המקרא שלבישה נקראת כיסוי.

38. הר"ן מסכת נדרים דף נה עמוד ב

תניא כיצד א"ר יהודה וכו' והצר - שהמלבוש היה צר ונצטער בו ומסתברא לי דברייתא פליגא אמתני' בסברא דרבי יהודה דתנא דמתניתין סבירא ליה דרבי יהודה מודה לת"ק דכל היכא דליכא הוכחה לבישה משמע ולא טעינה ורבי יהודה דברייתא משמע דסבירא ליה דלמשרי טעינה נמי בעי הוכחה אבל כל היכא דליכא הוכחה אסור אפילו בטעינה ומסתברא דכמתניתין קיימא לן הילכך סתמא לבישה משמע ולא טעינה אבל היה טעון ומתוך כך נדר אסור בטעינה ומותר לבישה זהו מה שנ"ל ודברי הרמב"ם ז"ל אינם כן בפ"ה מהלכות נדרים (הלכה ח).

39. דבר יעקב מסכת נדרים דף נה עמוד ב

ד] הרועים יוצאין בשקים ולא רועים בלבד אמרו אלא כל אדם אלא דברו חכמים בהווה - פ"א איסור הוצאה בשבת איכא היכא דאינו דרך מלבוש, ולבוש שק מיקרי לבוש אצל רועים, וכיון שהוי מלבוש רועים הוי מלבוש לכל אדם. המ"ב [סימן שא - עב] מבאר דרך הרועים לצאת בשקים מפני הגשמים, וכיון דחשיב מלבוש להם לכן מותר גם לכל אדם לצאת בהם אפי' שלא מפני הגשמים. וכע"ז כתב המ"ב [סימן שא - נג] מה שהוי מלבוש לעניים מותר גם לעשירים לצאת בו.

ודבר שהוי תכשיט לאיש אסור לאשה לצאת בו [כגון תפילין עיין מ"ב סימן שא - קנח], וכן להפך תכשיט לאשה אסור לאיש לצאת בו [כגון טבעת שאין עליה חותם עיין מ"ב סימן שא - לד]. ומביא המג"א [סימן שא - נד] קושית הגמ' [שבת סב א] למה לא נימא כיון ששרי לאיש ה"ה לאשה, כמו שאומרים מה שמותר לרועים מותר לכל. ותירצה הגמ' דנשים הוי עם בפני עצמו, ואין ללמוד מהן לאיש.

40. שערם מצויינים בהלכה

הרועים יוצאין בשקים כו' וכל אדם אלא שדיברו חכמים בהווה. כתב בפ"א הרא"ש ואין בזה משום משרי בשבת, כי דרך לצאת בהם מפני הגשמים, וה"ה בלא גשמים נמי שרו. פ"א מגו דהוי מלבוש להרועים הוי נמי מלבוש לדידן, ע"י ברש"י במס' שבת (סב. ד"ה אלא כל אדם). ומצינו כזה במס' ביצה (כא.) עיסת כלבים בזמן שהרועין אוכלים ממנה חייבת בחלה כו' ויוצא בה ידי חובתו בפסח, ומטעם מגו דהוי לחם להרועין הוי נמי לחם לכל אדם. ומזה הבאנו בשמ"ב ה' שבת (סי' פד סק"ה) ראה להתיר לצאת בכובע פלאסטיק בעת הגשמים, דכיון דמותר לאלה שלובשין בקיץ כובע של קש מנוקבים, שהם נהנים בה שלא יכנסו הגשמים דרך הנקבים לבשר הראש ומשם להצוואר והוי כסוי ראש ממש, ומגו דהוי מלבוש להם הוי נמי מלבוש לאותן שאין הולכין בכובע מנוקבת, והבאנו עוד ראיות לזה ע"ש.